

บทที่ 8

อภิปรายผล

หลังจากที่ได้เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยและมุ่ง
ตอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้เรียบร้อยแล้วนั้น ในบทนี้จะเชื่อมโยงข้อค้นพบทั้งหมดสู่การสรุปและสร้าง
ข้อเสนอแนะ ซึ่งได้ลำดับการนำเสนอ ดังนี้ คือ 1.จากผลการศึกษาผู้วงจรชีวิตเกษตรกร ปลูก
หอมแดง ซึ่งจะนำเสนอภาพรวมของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตัวแปรต่างๆที่ได้ศึกษามา
ทั้งหมดที่สามารถช่วยสะท้อนวงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดงได้ 2.จากผลการศึกษาสู่การกำหนด
ทิศทางของนโยบาย ซึ่งจะนำเสนอการนำข้อค้นพบไปให้น้าหนัก (Make judgment) กับข้อถกเถียง
เกี่ยวกับการเลือกกลยุทธ์ในการพัฒนาที่มีอยู่ อันเกี่ยวข้องกับกำหนดยุทธศาสตร์ของนโยบาย และ 3
.จากผลการศึกษาสู่การกำหนดเนื้อหาของนโยบาย ซึ่งจะนำเสนอการนำข้อค้นพบมาสร้างตาราง
บ่งชี้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยอุปสรรค เพื่อนำไปสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้วยวิธีการ
เขียนกลยุทธ์อันจะนำเสนอต่อไปในบทสุดท้าย

อนึ่ง สามารถนำเสนอตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

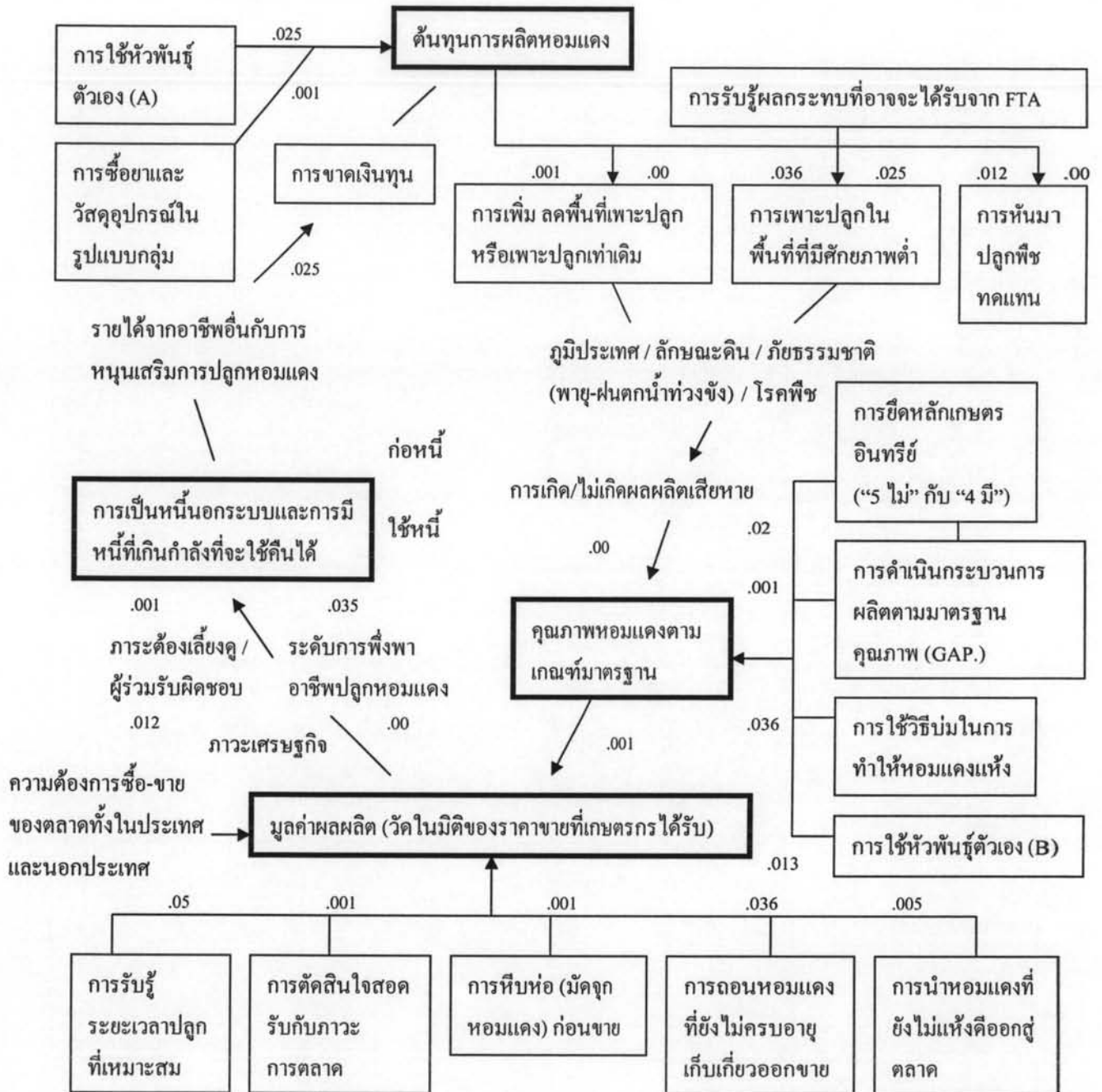
1.จากผลการศึกษาผู้วงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลที่สำคัญของนโยบาย รวมถึงความ
เชื่อมโยงของผลและปัจจัยที่เชื่อมต่อกันได้นำเสนอไปในบทที่แล้วนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าตัวแปร
ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรปลูกหอมแดงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะที่เป็น
วงจร (Cycle) ซึ่งจะได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไป ด้วยเหตุนี้ จากผลการศึกษาดังกล่าวจึงสามารถนำมาสู่
แผนภาพที่สามารถสะท้อนวงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดงได้

ทั้งนี้ วงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดง หมายถึง ภาพรวมที่บ่งชี้วิถีชีวิตของ
เกษตรกรที่เพาะปลูกหอมแดง ซึ่งมีตัวแปรเข้าไปเกี่ยวข้องจำนวนมาก ตั้งแต่ก่อนการผลิตถึงหลัง
การตลาด และภายใต้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันนั้น การแปรเปลี่ยนของตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งย่อม
นำไปสู่การแปรเปลี่ยนของตัวแปรตัวอื่นๆที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันด้วย ทำให้วงจรที่จะนำเสนอ
ต่อไปนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายให้เหมาะสมหรือสอดคล้องยิ่งขึ้นใน
ฐานะที่เป็นตัวแปรแทรกซ้อน (Intervention) ที่สำคัญซึ่งจะเข้ามาหนุนให้ตัวแปรต่างๆแสดงค่าใน
ทางบวก

ต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอวงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดงที่สังเคราะห์ได้จาก
ข้อค้นพบ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 27 แสดงวงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดง

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

- หมายถึง ผลระดับนโยบาย \longrightarrow หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
- หมายถึง ผลระดับโครงการ/งาน --- หมายถึง เมื่อผนวกกับ

นอกกรอบ หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการเชื่อมโยงระหว่างผล

ที่มา: สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์และข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากแผนภาพข้างต้น สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

คำอธิบายส่วนที่ 1

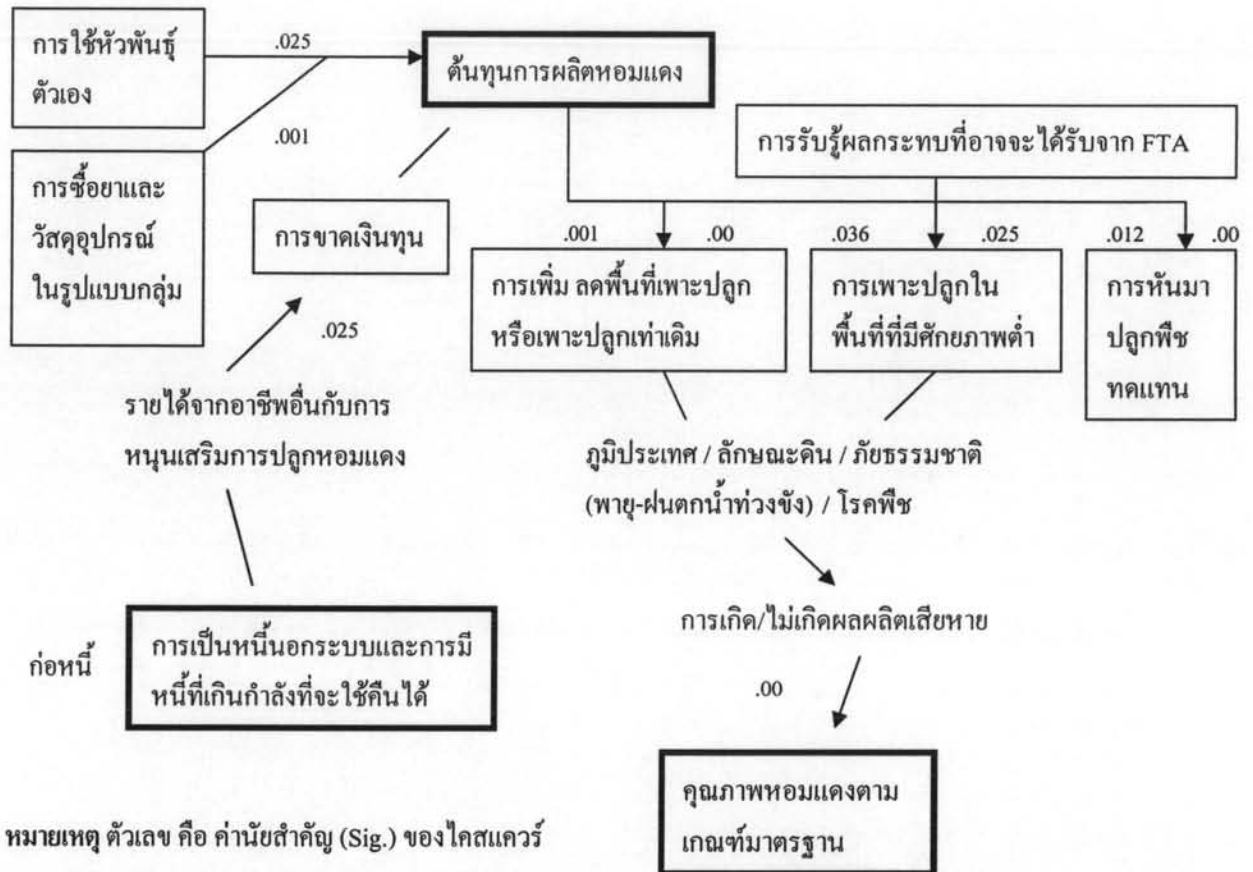

ในเบื้องต้น ต้องเข้าใจชีวิตของเกษตรกรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก่อนว่าส่วนใหญ่ มักเริ่มต้นจากการเป็นหนี้เสมอ ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรกรปลูกหอมแดงก็เช่นกัน จะมีการก่อหนี้ก่อน เริ่มต้นปีเพาะปลูก เพื่อนำมาเป็นทุนในการทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มจากการปลูกข้าวตาม ด้วยพริก และคาดหวังว่าจะนำดอกผลไปต่อทุนในการปลูกหอมแดงต่อไป (มักปลูกคู่ขนานไปกับ กระเทียม) โดยที่ในตอนทำนั้นคาดหวังกันว่าจะยังมีรายรับจากการเอาดอกผลทั้งหมดไปหักออกจากหนี้ (ก่อหนี้เพื่อทำการเกษตร และทำการเกษตรเพื่อใช้หนี้และเอาส่วน(เศษ)เหลือ)

อนึ่ง การเป็นหนี้ในระบบและการมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ (ไม่ใช่ตัวแปร เดียวกัน) สัมพันธ์กับมูลค่าผลผลิตหอมแดงผนวกกันกับปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ คือ ภาระต้องเลี้ยงดู และผู้ร่วมรับผิดชอบภาระดังกล่าว รวมถึงระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงของครัวเรือน เนื่องจาก รายได้จากการขายผลผลิตหอมแดง บางครัวเรือนถือเป็นรายได้หลักและบางครัวเรือนถือเป็นรายได้เสริม (ระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงไม่เท่ากัน) ซึ่งแน่นอนว่ารายได้ดังกล่าวเมื่อ ต้องใช้จ่ายในครัวเรือนที่มากน้อยต่างกันนั้นย่อมขึ้นอยู่กับภาระที่ต้องเลี้ยงดู รวมถึงผู้ร่วม

รับผิดชอบในภาระนั้นด้วยเป็นสำคัญภายใต้ปัจจัยด้านภาวะเศรษฐกิจ เช่นนี้ เมื่อนำปัจจัยทั้งหลายดังกล่าวมาประกอบกัน จะสัมพันธ์กับการเป็นหนี้มากหรือน้อยอย่างชัดเจน ซึ่งกรณีที่ต้องเป็นหนี้มากก็จะมีโอกาสที่จะเป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนและเป็นหนี้ที่อยู่นอกระบบได้มากเช่นกัน

คำอธิบายส่วนที่ 2

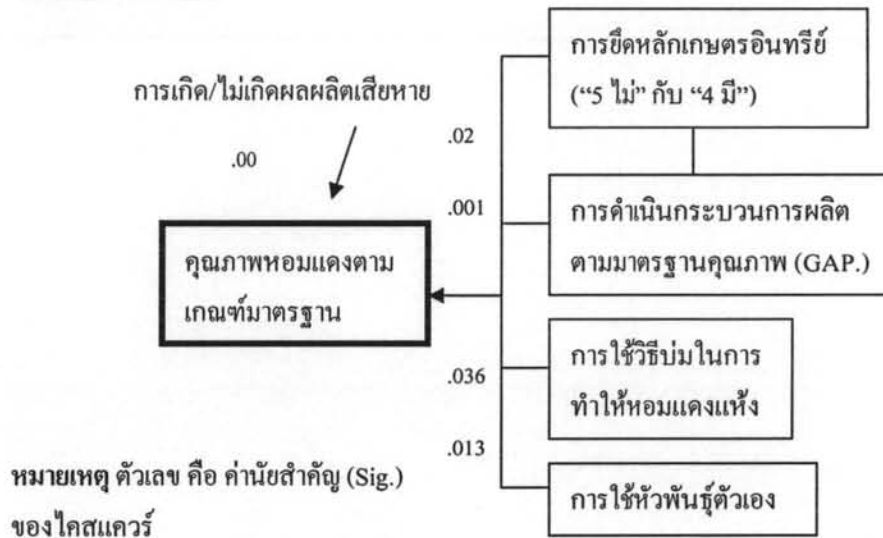

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

ด้วยการก่อหนี้เพื่อไปลงทุนกับพืชอย่างอื่นก่อนนำดอกผลมาเป็นทุนปลูกหอมแดงต่อไป ทำให้รายได้จากพืชอย่างอื่นหรือบางครั้งเรือนไม้ได้ปลูกพืชแต่ลงทุนกับอย่างอื่นก็ตามแต่นั้น(เรียกรวมๆว่ารายได้จากอาชีพอื่น)สัมพันธ์กับการขาดต้นทุนในการเพาะปลูกหอมแดงเนื่องจาก อาจสามารถนำมาหนุนเสริมการปลูกหอมแดงได้มากหรือน้อยหรือไม่ได้เลยก็เป็นได้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการขาดต้นทุนผนวกกันกับต้นทุนการผลิตหอมแดงของเกษตรกรที่อาจจะเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างจากเดิม หรือ ลดลงก็ตามแต่นั้น (สัมพันธ์กับการใช้ทรัพย์สินของตัวเองและการซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่ม) พบว่าแม้ไม่ใช่ปัจจัยเชิงเหตุผลกัน แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมกัน เพราะต่างก็สัมพันธ์กับการตัดสินใจของเกษตรกรในการเพิ่ม ลดพื้นที่เพาะปลูกหรือเพาะปลูกเท่าเดิม การเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำ และการหันมาปลูกพืชทดแทน (การตัดสินใจของเกษตรกรเหล่านี้ยังพบว่าสัมพันธ์กับการรับรู้ผลกระทบที่อาจจะได้รับจาก FTA ด้วย)

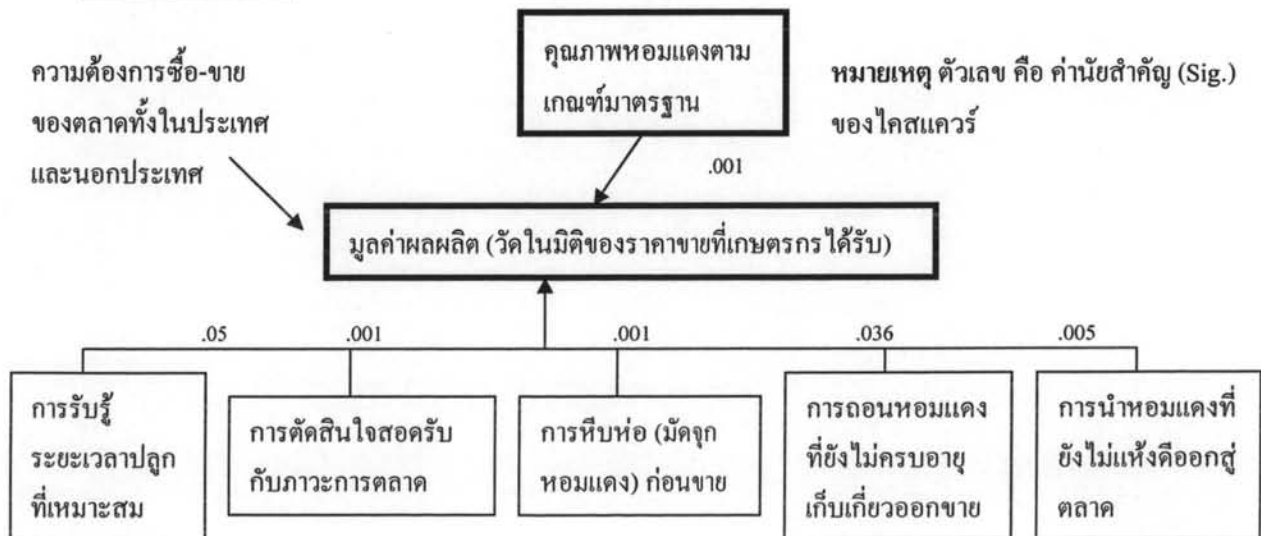
อย่างไรก็ดี การตัดสินใจของเกษตรกรดังกล่าวนี้ เมื่อเผชิญกับปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญและยากที่จะควบคุม คือ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะดิน ภัยธรรมชาติ (พายุ-ฝนตกน้ำท่วมขัง) และโรคพืช ท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การเกิดหรือไม่เกิดผลผลิตเสียหายนั่นเอง ซึ่งการเกิดหรือไม่เกิดผลผลิตเสียหายนี้ไปสัมพันธ์กับคุณภาพหอมแดงตามเกณฑ์มาตรฐานด้วย

คำอธิบายส่วนที่ 3

คุณภาพหอมแดงตามเกณฑ์มาตรฐานของเกษตรกรอันประกอบไปด้วย ความใหญ่ ความแห้ง ความแดง ความมัน และขนาดคอรัน สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญและยากที่จะควบคุม คือ การเกิดหรือไม่เกิดผลผลิตเสียหาย รวมทั้ง สัมพันธ์กับการใช้หัวพันธุ์ตัวเอง (ไม่ว่าจะเป็นปริมาณการใช้เทียบกับที่ซื้อหัวพันธุ์และเทียบกับที่เคยใช้ในช่วงที่ผ่านมา) การใช้วิธีบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง การดำเนินกระบวนการผลิตตามมาตรฐานคุณภาพ (GAP.) และการยึดหลักเกษตรอินทรีย์ (“5 ไม่” กับ “4 มี”)

คำอธิบายส่วนที่ 4

มูลค่าผลผลิตหอมแดงนั้น เมื่อวัดในมิติของราคาขายที่เกษตรกรได้รับ พบว่าสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญและยากที่จะควบคุม คือ ความต้องการซื้อ-ขายของตลาดทั้งในประเทศและนอกประเทศ รวมทั้ง สัมพันธ์กับการรับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสม การตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาด การหีบห่อ (มัดจุกหอมแดง) ก่อนขาย การถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย การนำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกสู่ตลาด และคุณภาพหอมแดงตามเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งมีปัจจัยที่สัมพันธ์เชื่อมโยงดังกล่าวไปแล้วในคำอธิบายส่วนที่ 3 รวมไปถึง การเป็นหนี้ในระบบและการมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ได้ที่ได้กล่าวถึงในคำอธิบายส่วนแรก

จากคำอธิบายส่วนที่ 1 ถึงคำอธิบายส่วนที่ 4 จะเห็นว่าท้ายที่สุดคำอธิบายส่วนที่ 4 นั้นได้บรรจบกันกับคำอธิบายส่วนที่ 1 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างตัวแปรต่างๆนี้มีลักษณะเป็นวงจรที่ให้ภาพวิถีชีวิตของเกษตรกรปลูกหอมแดงได้ ด้วยเหตุนี้ จึงได้เรียกแผนภาพที่นำเสนอไปนี้ว่าวงจรชีวิตของเกษตรกรปลูกหอมแดง

2. จากผลการศึกษาลู่การกำหนดทิศทางของนโยบาย

ในส่วนที่แล้วได้นำเสนอวงจรชีวิตของเกษตรกรปลูกหอมแดง ซึ่งสะท้อนจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงของตัวแปรต่างๆ อันเป็นรากฐานของการทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของการผลิตและการตลาดหอมแดงทั้งระบบ ซึ่งปัญหาเชิงนโยบายนานาได้แทรกซึมอยู่ในวงจรดังกล่าวนั่นเอง มาในส่วนนี้จะใช้ข้อค้นพบจากการศึกษาให้นำหนักกับด้านใดด้านหนึ่ง หรือ สมดุลของข้อถกเถียงบนฐานคติ (Assumption) ที่ต่างกันว่าด้วยการเลือกกลยุทธ์การพัฒนาที่เหมาะสมที่มีอยู่เป็นสำคัญ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดไปแล้วในบทที่ 2 เพื่อกำหนดทิศทางของนโยบาย (Policy Direction) ที่จะนำเสนอต่อไป ภายใต้วิธีที่เรียกว่าวิภาษวิธี (Dialectic) หรือ การนำข้อค้นพบมาขิ้นขันหรือให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทิศทางใดมากกว่า โดยไม่ปฏิเสธหากพบว่าข้อค้นพบพยายามดึงข้อถกเถียงเข้าสู่ทางสายกลางหรือการประนีประนอมกัน ซึ่งสะท้อนโลกแห่งความจริงว่าไม่ได้มีแค่สีขาวกับสีดำ (ยกเว้นหมีแพนด้า)

ทั้งนี้ ประเด็นถกเถียงว่าด้วยการเลือกกลยุทธ์การพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นตัวแปรรวม (Composite variable) และเกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางของนโยบายที่ได้กล่าวถึงไปในบทที่ 2 ประกอบไปด้วย

(1.) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบเหมารวม แบบคำนึงถึงความแตกต่างทางภูมิสังคม และแบบคู่ขนาน

(2.) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโต แบบมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และแบบมุ่งเน้นการลดปัญหาเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนผ่านการมุ่งให้คนพึ่งตนเองได้

(3.) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบยึดแนวคิดว่าด้วยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน และการสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันภายใต้ความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบ

(4.) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการเกษตรเคมี แบบเน้นการเกษตรอินทรีย์ และแบบเน้นปรับสัดส่วนที่เหมาะสม

อนึ่ง แยกอภิปรายที่ละประเด็นได้ดังต่อไปนี้

(1.) ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบเหมารวม แบบคำนึงถึงความแตกต่างทางภูมิสังคม และแบบคู่ขนาน

การพบว่าปัจจัยแวดล้อมหลายประการมีผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวของนโยบาย ซึ่งแน่นอนว่าปัจจัยแวดล้อมทั้งหลายนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่หรือชุมชนที่เลือกศึกษา ดังสามารถพิจารณาได้จากบทที่ผ่านมาและแผนภาพวงจรชีวิตเกษตรกรปลูกหอมแดงใน ส่วนที่ 1 ที่ได้นำเสนอไป สะท้อนว่าจะต้องพัฒนาโดยเอาชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development) ด้วยการกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงความแตกต่างทางภูมิสังคม นั่นคือ นโยบายที่ขึ้นกับสภาพพื้นที่ทั้งเชิงภูมิประเทศและสภาพสังคม (หมายรวมทั้งเศรษฐกิจและสังคม) ในขณะเดียวกัน จากที่พบว่าปัจจัยด้านโครงการ/งาน ซึ่งมีลักษณะเหมารวม (one-size-fit-all) ก็มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายที่สำคัญด้วยเช่นเดียวกัน บ่งชี้ว่าจะต้องให้ความสำคัญกับนโยบายแบบเหมารวมด้วย

ด้วยเหตุนี้ แนวทางที่เหมาะสม คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนานโยบายแบบทั้งเหมารวมและเฉพาะเจาะจง นั่นคือ เป็นนโยบายที่เปิดทางเลือกที่หลากหลาย หรือ เป็นนโยบายที่กำหนดนโยบายแบบภาพรวมและแบบเฉพาะเจาะจงควบคู่กัน

(2.) ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโต การสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่คนเป็นศูนย์กลางและแบบผสมผสาน

ในประเด็นนี้ ขอแยกการอภิปรายออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยกลยุทธ์การพัฒนาแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโตกับแบบมุ่งเน้นการสร้าง

เสถียรภาพหรือความยั่งยืน และข้อค้นพบกับการให้น้ำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสะท้อนการมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดย ละเอียดปัญหาเชิงโครงสร้างไปกับเศรษฐกิจพอมีจะกิน (ไม่พอเพียงในความไม่มีจะกิน) ที่สะท้อน การมุ่งเน้นการลดปัญหาเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนผ่านการมุ่ง ให้คนพึ่งตนเองได้

ข้อถกเถียงว่าด้วยกลยุทธ์การพัฒนาแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโตกับแบบมุ่งเน้น การสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืน

ภายใต้ข้อถกเถียงว่าด้วยการทำให้ทันสมัย/ให้เหมือนตะวันตกซึ่งเน้นการเติบโต (Growth Strategy) กับการพัฒนาทางเลือกซึ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืน (Stability Strategy) ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ โน้มเอียงที่จะให้น้ำหนักว่า สำหรับประเด็นที่ศึกษานี้ จะต้องให้ ความสำคัญกับการพัฒนาทางเลือกซึ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืน ในฐานะที่เป็น แนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่การปรับตัวในยุคการค้าเสรีได้ดีกว่า จากข้อบ่งชี้ คือ ปัจจัยเอื้อต่อการ สร้างความยั่งยืนนำไปสู่การบรรลุผลระดับนโยบายที่สำคัญได้หลายประการ ซึ่งสามารถพิจารณา ได้จากวิธีการผลิตและการตลาดแบบต่างๆกับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายที่ได้นำเสนอไปใน บทที่แล้ว อาทิ ลักษณะพื้นที่ (ที่ราบต่ำ (มีน้ำท่วมขังบ่อยครั้ง) ที่ราบลุ่ม (น้ำไม่ท่วมขัง) หรือที่ราบ สูง/ที่ราบเชิงเขา) ลักษณะดิน (เป็นดินร่วนปนทราย หรือ ดินร่วนปนแดง/ดินภูเขา) การมีไฟฟ้าเข้า ไปถึงสวน การไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำ การกระจายข่าวสารในชุมชน การมีแปลงเรียนรู้หอมแดง ปลอดภัยจากสารพิษ ความมีชื่อเสียงด้านผลผลิตมีคุณภาพ (มองได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนทาง สังคม) การแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง (แบ่งแปลง เพาะปลูกแบบผสมผสาน) ระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดง การใช้หัวพันธุ์ของตัวเองเทียบกับการซื้อหัวพันธุ์ ความสามารถผลิตปุ๋ยและสารชีวภาพ (น้ำหมักชีวภาพ) ไว้ใช้เพาะปลูกได้เอง การ ซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่ม พฤติกรรมการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน การเน้นเศรษฐกิจ ภายในชุมชนจากการเพาะปลูกหลายอย่าง อย่างละไม่มาก และขายผลผลิตในตลาดชุมชนเป็นหลัก (ซึ่งจะรับผลกระทบจากการตลาดระดับประเทศหรือโลกน้อย) การยึดหลักการเกษตรอินทรีย์ และ การทำบัญชีครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยจำนวนหนึ่งที่บ่งชี้ว่าแนวทางที่เน้นการเติบโตที่ดำเนินกัน อยู่สามารถนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนาได้ด้วย (บรรลุผลสำเร็จในระดับสูง) โดยเฉพาะการเพิ่ม คุณภาพและมูลค่า เนื่องจาก ในแง่ของคุณภาพพบว่าวิธีการผลิตแบบเคมีซึ่งละเอียดการสร้าวมดุล กับธรรมชาติ นำไปสู่คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานได้ดีกว่า โดยเฉพาะความแดง ซึ่งในมิตินี้ ปัญหา สำคัญอยู่ที่มาตรฐานคุณภาพยังไม่เหมาะสม พ่อค้าทั้งหมดยังคงรับซื้อด้วยมาตรฐานเชิงกายภาพอยู่

มิได้ใส่ใจด้านความปลอดภัยจากสารพิษอย่างจริงจังแต่อย่างใด ส่วนในแง่ของมูลค่านั้น แน่นอนว่า การมุ่งเชิงพาณิชย์แบบเต็มที่ กล่าวคือ พยายามเพิ่มทุนเพื่อเพิ่มผลิตภาพทุกคู่ทาง ย่อมได้กำไร มากกว่า และยิ่งละเลยส่วนรวม หรือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวด้วยการชิงโอกาสอย่างไร จริยธรรมอย่างเช่นการขายหอมที่ยังไม่แห้งดีและก่อนเก็บเกี่ยวในช่วงที่ตลาดมีอุปสงค์สูง เป็นต้น ยิ่งได้กำไรดีหรือเป็นคุณต่อเกษตรกรและพ่อค้าต้นทาง โดยที่ไปเป็นโทษหรือส่งผลเสียหายต่อ ส่วนรวม นั่นคือ การนำเสียที่ตลาดปลายทางหรือในมือผู้บริโภค

อนึ่ง ในสถานการณ์ที่ต้องปรับตัวภายใต้ยุคการค้าเสรีนี้ สามารถกล่าวได้ว่าการ เพิ่มคุณภาพและมูลค่าด้วยฐานคิดดังกล่าว มีแนวโน้มจะเผชิญกับความเสียนานาประการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และยิ่งเกษตรกรพึ่งพิงตลาด โลกมาก ยิ่งต้องบอบช้ำมาก แม้ว่าการศึกษาในครั้งนี้ จะไม่สามารถให้บทเรียนดังกล่าวได้ เนื่องจาก การค้าหอมแดงในช่วงที่ศึกษาอ้างถือว่าปกติอยู่แต่ปัจจัย ด้านการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงหรือการอยู่หรือไม่อยู่ภายใต้ “เศรษฐกิจฐานหอมแดง” ชี้ชัดว่า ผู้ที่มีการปลูกพืชหลายอย่างคู่ขนานกัน ไป (กระจายความเสี่ยง) โดยปลูกอย่างละไม่มากและเน้น ตลาดภายในชุมชน จะบรรลุผลที่สำคัญในระดับสูงได้มากกว่า เช่นนี้ ทางออกที่เหมาะสมจึงยังคง เป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเลือกที่เน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืน ซึ่งมีวิธี แบบพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็นเงื่อนไขสำคัญ

ทั้งนี้ การจะกำหนดทิศทางการปรับตัวของนโยบายสู่วิถีการพัฒนาที่เน้นการ สร้าง เสถียรภาพหรือความยั่งยืนนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายแต่อย่างใด เนื่องจาก การพัฒนาลักษณะดังกล่าวต้อง ค่อยๆปรับเปลี่ยน และต้องทดลองหรือลองผิดลองถูกเพราะไม่มีสูตรตายตัว ทำให้ช่วงแรกของการ เปลี่ยนผ่านสู่วิถีเช่นนี้ เกษตรกรมักจะประสบกับภาวะการเติบโตที่เจ็บปวด (Growing Pain) ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทุกประเภท กล่าวคือ ระบบนิเวศจะต้องปรับตัว ทำให้ในช่วงแรกเกษตรกรจะต้องเจ็บปวดจากการยังไม่เห็นผลที่พึงปรารถนา หรือ อาจจะประสบปัญหา ขาดทุนได้ เหมือนการเจ็บปวดจากการมีพินอคของวัยรุ่นที่กำลังเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นผู้ใหญ่นั้นเอง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกษตรกรจำนวนมากไม่กล้าที่จะทดลองปรับเปลี่ยนหรือเผชิญกับสภาวะการ เติบโตที่เจ็บปวด โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีภูมิด้านทางต่ำ เนื่องจาก การเจ็บปวดเพียงเล็กน้อย ก็ อาจจะรุกรามกระทั่งเสียชีวิตได้ ยิ่งธรรมชาติของอาชีพปลูกหอมแดงนี้ มีช่วงเวลาที่สั้น และเป็น เวลาทองสำหรับเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรจำนวนมากที่มีระดับการพึ่งพาอาชีพนี้สูงจะหวังดอก ผลจากช่วงเวลานี้ในการต่อลมหายใจของตนและครอบครัวไปตลอดปี ยิ่งทำให้เกษตรกรไม่ยอม ปรับเปลี่ยน เพราะถ้าพลาดหมายถึงต้องทุกข์ยากไปตลอดปี พิจารณาได้จากข้อค้นพบคือ มี เกษตรกรปลูกหอมแดงเพียงร้อยละ 22.4 เท่านั้นที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตไปอย่างมาก

ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจพอมีจะกิน (ไม่พอเพียงในความไม่มีจะกิน)

ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 2 แล้วว่าในมุมมองหนึ่งมีการเสนอว่าในเชิงปฏิบัติการทางวาทกรรม (Practical discourse) ของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นกระแสของการพัฒนาที่มีการกล่าวถึงกันมากที่สุดในปัจจุบันนั้น คือ การมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยละเลยปัญหาเชิงโครงสร้างไป ในขณะที่ เศรษฐกิจพอมีจะกิน (ไม่พอเพียงในความไม่มีจะกิน) คือ การมุ่งเน้นการลดปัญหาเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนผ่านการมุ่งให้คนพึ่งตนเองได้ ในที่นี้ จึงจำเป็นต้องนำมากล่าวนำอีกครั้งหนึ่ง

ทั้งนี้ จากข้อค้นพบ เกษตรกรยังมีหนี้ ทั้งนอกระบบและที่เงินกำลังที่จะใช้คืนได้ และยังขาดแคลนเงินทุนอยู่ บ่งชี้ว่า โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ยังมีปัญหาความไม่พอมีพอกิน ซึ่งส่วนหนึ่งที่สำคัญและแม้จะนอกเหนือจากข้อค้นพบของการศึกษารุ่นนี้แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (Axiom) ก็คือ ปัญหานี้เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างด้วย ดังนั้น การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีส่วนสร้างเสริมความยั่งยืนให้กับชุมชนรวมไปถึงนโยบายที่ศึกษานี้ แม้จะเป็นสิ่งที่ดี (เนื่องจากการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่เหมาะสมดังอภิปรายไปในส่วนที่แล้ว) แต่การมีหน่วยวิเคราะห์หลักคือระดับปัจเจก เป็นการเสี่ยงต่อการส่งเสริมให้มีการละเลยปัญหาเชิงโครงสร้างไป เช่น ความไม่พอมีพอกิน จากการจนอำนาจ (เช่น ขาดอำนาจต่อรอง ดังพบว่าเกษตรกรในหลายชุมชนไม่สามารถต่อรองราคาซื้อขายกับพ่อค้าได้) และจนโอกาส (เช่น โอกาสในการศึกษา ดังพบว่าระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3)

ด้วยเหตุนี้ ทิศทางการปรับตัวภายใต้ยุคการค้าเสรีที่เหมาะสมจึงควรหนุนสร้างและหนุนเสริมเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่มีการกล่าวถึงกันมากที่สุดในปัจจุบัน โดยตระหนักในปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีอยู่พร้อมทั้งดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านั้นควบคู่ไปด้วย เพื่อไม่ให้เกษตรกรพอเพียงกับการไม่พอมีพอกินหรือไม่มีจะกิน

ดังนั้น ในประเด็นถกเถียงว่าด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโต แบบมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และแบบมุ่งเน้นการลดปัญหาเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนผ่านการมุ่งให้คนพึ่งตนเองได้ในภาพรวมนี้ สามารถสรุปทิศทางการปรับตัวภายใต้ยุคการค้าเสรีที่เหมาะสมจากการนำข้อค้นพบมาให้นำหนักกับประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงข้างต้น ได้คือการพัฒนาแบบมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนซึ่งมีวิถีแบบพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็น

เงื่อนไขสำคัญ โดยไม่ละเลยปัญหาเชิงโครงสร้างที่มี หรือ การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบ มุ่งเน้นการลดปัญหาเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนผ่านการมุ่งให้ คนพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นลักษณะของการผสมผสานแนวคิดที่ต่างขั้วนั่นเอง

(3.) ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบยึด แนวคิดว่าด้วยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน และการสร้างความ ได้เปรียบเชิงแข่งขันภายใต้ความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบ

ชัดเจนว่าหอมแดงไทยเป็นสินค้าที่สูญเสียความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบใน ตลาดโลก โดยเฉพาะในมิติของต้นทุนการผลิตที่ส่งผลต่อราคาขาย และคุณภาพผลผลิตที่เป็นการ ยากที่จะพัฒนาให้เทียบเคียงประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น เพราะธรรมชาติของพืชชนิดนี้เป็นพืชเมือง หนาว ดังนั้น ภายใต้ข้อถกเถียงนี้ จึงมีความสำคัญในการกำหนดอนาคตของหอมแดงในประเทศ ไทย กล่าวคือ ถ้าเชื่อมั่นในแนวคิดว่าด้วยการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (The Theory of Comparative Advantage) ก็พึงยุติการเพาะปลูกพืชชนิดนี้ (นำเข้าดีกว่า) หากแต่ถ้าเชื่อมั่นในแนวคิด การได้เปรียบเชิงแข่งขัน (The Theory of Competitive Advantage) ก็ต้องพยายามสร้างจุดแข็งหรือ แสวงหาโอกาสเพื่อเพิ่มอำนาจในการแข่งขัน หรือ ถ้าเชื่อมั่นในแนวทางผสมผสานแนวคิดทั้งสองก็ ต้องตระหนักในการอุดหนุนหรือลดอุปสรรคจากการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันภายใต้การ เสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบด้วย

ทั้งนี้ จากข้อค้นพบบ่งชี้ว่ามีสัญญาณที่ดีของการปรับตัวสู่การเป็นผลผลิตปลอด สารพิษของหอมแดงไทย ดังเห็นได้จากการที่เกษตรกรมากถึงร้อยละ 53.3 ยึดหลักเกษตรอินทรีย์ เพียงพอตามเกณฑ์ และเกษตรกรร้อยละ 64 หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น ยังมีช่องทางในการสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันอยู่ ซึ่งเมื่อผนวกกับที่รสชาติและกลิ่นของ หอมแดงศรีสะเกษเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากหอมแดงที่อื่น และได้รับความนิยมนมากในประเทศ มุสลิมที่บริโภคหอมแดงเป็นเครื่องเทศอย่างหนึ่ง ยิ่งตอกย้ำว่าหอมแดงไทยยังมีอนาคตได้หากมี นโยบายที่ดี

ด้วยเหตุนี้ ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ จึงโน้มเอียงที่จะให้นำหนักกับแนวคิด การสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันภายใต้ความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งมีความเป็นไปได้ และ ยังเป็นทิศทางที่จะลดความเสี่ยงจากการสูญเสียความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ไปได้ด้วย กล่าวคือ ช่วยการันตีความคงอยู่ของชุมชนปลูกหอมแดง เพราะอย่างน้อยที่สุดคนไทยยังต้อง บริโภคหอมแดง และด้วยธรรมชาติของอาชีพการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงยาก เนื่องด้วยเงื่อนไข

ทางด้านระบบนิเวศ เกษตรกรปลูกหอมแดงพึงได้รับสิทธิในการรักษาวิถีชีวิตและความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ในฐานะพลเมืองของประเทศ

อนึ่ง การรักษาความมั่นคงทางอาหารมีหลายระดับ ซึ่งในท้ายที่สุดนั้น ถ้าระดับประเทศยอมรับที่จะบริโภคหอมแดงจากต่างประเทศ หรือ เลือกรับบริโภคพืชผักอย่างอื่นทดแทน (สินค้าเกษตรส่วนใหญ่เป็นสินค้าแทนกันได้) ในระดับชุมชนปลูกหอมแดงเอง ก็ยังจะต้องรักษาความมั่นคงทางอาหารประเภทหอมแดงภายในชุมชนไว้อยู่ เพื่อการันตีว่าจะมีหอมแดงบริโภคในชุมชน เช่นนี้ จึงตอกย้ำให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารยังเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญและจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อให้ความสำคัญกับส่วนหนึ่งที่สำคัญคือแนวคิดการสร้างรายได้เปรียบเทียบแข่งขัน โดยเฉพาะบนความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบ

(4.) ข้อค้นพบกับการให้นำหนักกับข้อถกเถียงว่าด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการเกษตรเคมี แบบเน้นการเกษตรอินทรีย์ และแบบเน้นปรับสัดส่วนที่เหมาะสม

จากข้อค้นพบ เกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ล้วนมีข้อดีข้อเสีย แม้การศึกษานี้ไม่สามารถสรุปรวม (generalize) ไปยังพืชอื่นๆ แต่สามารถบ่งชี้ได้ว่า สำหรับหอมแดงที่เกษตรกรปลูกหอมแดงส่วนใหญ่มีวิธีการผลิตแบบเคมีมาตลอด ได้สะท้อนชัดถึงการมักเกิดปัญหาผลผลิตเสียหายโดยที่ไม่สามารถแก้ไขให้ทันท่วงทีได้ การได้ผลผลิตที่ไม่มีน้ำหนัก การที่ผลผลิตเน่าไว และการเกิดปัญหาเรื่องดินในปัจจุบัน ในขณะที่ เกษตรกรปลูกหอมแดงที่เริ่มหันมาวิธีการผลิตแบบอินทรีย์ ก็ต้องเผชิญกับปัญหาการเห็นผลช้า และเงื่อนไขด้านความไม่สอดคล้องของมาตรฐานคุณภาพที่มีอยู่ (เกี่ยวโยงกับการพิจารณาเฉพาะมาตรฐานเชิงกายภาพ เช่น สีของผลผลิต) ผนวกกับปัญหาการไม่สามารถลดต้นทุนอย่างชัดเจนได้จริง

ด้วยเหตุนี้ ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ จึงโน้มเอียงที่จะให้นำหนักกับแนวคิดการปรับสัดส่วนที่เหมาะสม หรือ การยินยอมให้มีการใช้สารเคมีในมาตรฐานที่เหมาะสมและไม่เป็นภัยกับธรรมชาติมากนัก เนื่องจาก พืชชนิดนี้ ยังต้องการสารเคมี เพื่อไปถึงมาตรฐานคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป พร้อมไปกับการต้องการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะดินที่สามารถเรียกได้ว่ากำลังป่วย อย่างไรก็ตาม ในการประนีประนอมนี้ ยังเชื่อในการให้ความสำคัญกับวิถีแบบอินทรีย์ที่มากกว่า เนื่องจาก ข้อค้นพบบ่งชี้ว่า ปัญหาของวิถีแบบอินทรีย์จำนวนมากผูกติดอยู่กับมาตรฐานคุณภาพด้วย ดังนั้น อีกหนทางหนึ่งที่จะสามารถลดปัญหาดังกล่าวได้ก็คือการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานคุณภาพ กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องใช้วิถีแบบเคมีเพื่อลดปัญหาจากวิถีแบบอินทรีย์เพียงหนทางเดียว

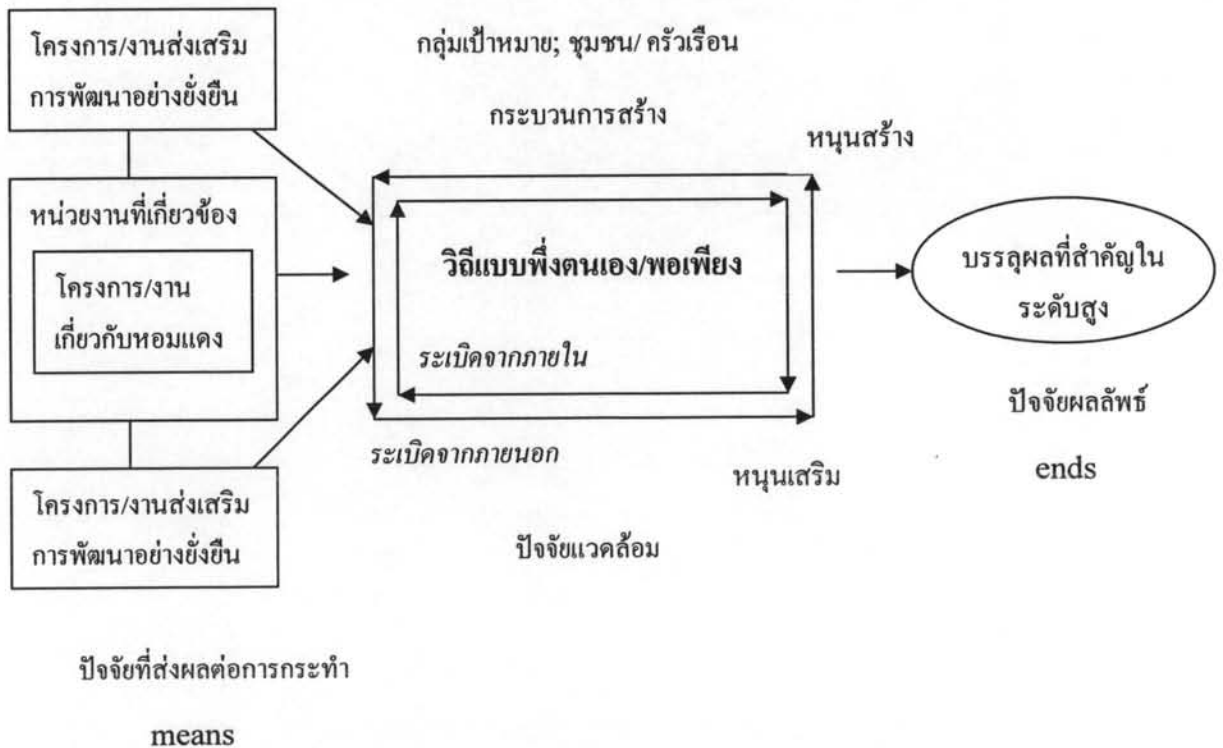
จากการให้นำหนักกับประเด็นถกเถียงทั้งหมดสู่การกำหนดทิศทาง การปรับตัวของนโยบาย ภายใต้ยุคการค้าเสรีที่เหมาะสมในภาพรวม

จากการอภิปรายผลที่นำเสนอไปทั้งหมดทุกประเด็นนั้น สะท้อนว่ากลยุทธ์การพัฒนาที่ควรเลือกนั้นคือกลยุทธ์การพัฒนาแบบทางสายกลาง ซึ่งสามารถกำหนดทิศทาง การปรับตัวของนโยบายการจัดการการผลิตและการตลาดหอมแดงของจังหวัดศรีสะเกษภายใต้ยุคการค้าเสรี ได้ดังต่อไปนี้ คือ

“พัฒนานโยบายแบบทั้งหมารวมและเฉพาะพื้นที่ เพื่อมุ่งสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ภายใต้ความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบ คู่ขนานกับการหนุนสร้างและหนุนเสริมการพัฒนาแบบมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนซึ่งมีวิธิต่างกันเองและความพอเพียงเป็นเงื่อนไขสำคัญ โดยไม่ละเลยปัญหาเชิงโครงสร้างที่มี”

อนึ่ง ทิศทางการปรับตัวของนโยบายภายใต้ยุคการค้าเสรีดังกล่าว มีลักษณะดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 28 แสดงลักษณะของการพัฒนานโยบายคู่ขนานกับการหนุนสร้างและหนุนเสริมการพัฒนาแบบมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืน

3. จากผลการศึกษาสู่การกำหนดเนื้อหาของนโยบาย

ในส่วนที่แล้วได้นำข้อค้นพบมาบ่งชี้ถึงทิศทาง การปรับตัวของนโยบายภายใต้ ยุค การค้าเสรีที่เหมาะสมไปแล้ว สำหรับในส่วนนี้จะนำข้อค้นพบมาสร้างแนวทางการกำหนดเนื้อหา ของนโยบาย (Policy content) ภายใต้ทิศทางที่กำหนดขึ้นนั้น เพื่อนำไปสู่การ สร้างข้อเสนอแนะเชิง นโยบายในบทสุดท้าย ด้วยวิธีการเขียนกลยุทธ์ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากแผนภาพ

แผนภาพที่ 29 แสดงแนวทางการกำหนดเนื้อหาของนโยบาย

จากแนวทางตามแผนภาพ อธิบายได้ว่า สามารถกำหนดเนื้อหาของนโยบาย สำหรับพัฒนานโยบายแบบทั้งเหมารวมและเฉพาะพื้นที่ เพื่อมุ่งสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ภายใต้อาณาเขตเปรียบเทียบเปรียบเทียบกับ คู่ขนานกับการหนุนสร้างและหนุนเสริมการพัฒนาแบบ มุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพหรือความยั่งยืนซึ่งมีวิถีแบบพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็นเงื่อนไข สำคัญ โดยไม่ละเลยปัญหาเชิง โครงสร้างที่มีได้ด้วยการใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาทั้งหมด แล้ว นำไปสร้างกลยุทธ์ ทั้งสำหรับการพัฒนานโยบาย และสำหรับการพัฒนาแบบมุ่งเน้นการสร้าง เสถียรภาพหรือความยั่งยืน ซึ่งการสร้างกลยุทธ์นั้น ทำได้จากการค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรคของประเด็นนโยบายที่สำคัญจากผลการศึกษา (มิติตัว โครงการ/งาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มเป้าหมาย) แล้วนำมาจับคู่กัน (Matching) เพื่อแปลงเป็นกลยุทธ์ อนึ่ง ในที่นี้ จะประมวลผล การค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคดังกล่าวนำมาแสดงให้เห็นก่อน แล้วจึงจะนำเสนอ ผลการสร้างกลยุทธ์ด้วยวิธีการนี้ ในส่วนของข้อเสนอแนะในบทต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้น ต้องชี้แจงก่อนว่าการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในประเด็นนโยบายนี้ นอกจากจะวิเคราะห์ในภาพรวมของกลุ่มเป้าหมายของนโยบาย (ผ่านลักษณะที่มีร่วมกัน) เพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์แบบรวมแล้ว จะวิเคราะห์แยกภายใต้เงื่อนไข หรือปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันระหว่างรูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดต่างๆด้วย เพื่อนำไปสู่ การสร้างกลยุทธ์แบบเฉพาะพื้นที่ควบคู่กันไป อันจะทำให้ข้อเสนอแนะที่จะนำเสนอต่อไปนั้น ไม่ ละเลยความแตกต่างของปัจจัยแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมของนโยบายที่มีอยู่ไป

ทั้งนี้ เนื่องจากภายใต้ลักษณะเฉพาะพื้นที่ที่ต่างกันก็ยังคงมีสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะประกอบอาชีพและอยู่ในจังหวัดเดียวกัน ดังนั้น เพื่อลดทอนความซับซ้อน ในการวิเคราะห์แยกพื้นที่ที่มีรูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดที่ ต่างกัน จะวิเคราะห์แยกเฉพาะจุดอ่อนและจุดแข็ง ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายในเท่านั้น ภายใต้ฐาน คติว่าแต่ละพื้นที่ล้วนเผชิญกับ โอกาสและอุปสรรคคล้ายคลึงกันหรือเช่นเดียวกัน

อนึ่ง สามารถประมวลผลการค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของ ประเด็นนโยบายที่สำคัญจากข้อค้นพบทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เพื่อนำไปสู่การสร้าง ข้อเสนอแนะ (กลยุทธ์) ทั้งแบบรวมและแบบเฉพาะพื้นที่ควบคู่กันไป ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 28 แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของประเด็นนโยบายที่สำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะ (กลยุทธ์) แบบรวม

สภาพแวดล้อมภายนอก	
โอกาส	อุปสรรค
<p>มิติการเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> -เศรษฐกิจพอเพียงได้รับการตระหนักและกลายเป็นทิศทางการส่งเสริมจากฝ่ายการเมือง (Political Support Direction) ในปัจจุบัน -เกษตรอินทรีย์ได้รับการตระหนักและกลายเป็นทิศทางการส่งเสริมจากฝ่ายการเมืองในปัจจุบัน -วาทกรรมการมีส่วนร่วมได้รับการตระหนักและกลายเป็นทิศทางการส่งเสริมจากฝ่ายการเมืองในปัจจุบัน -กระแสการกระจายอำนาจและการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เอื้อให้มีตัวแสดงที่ทรงพลังเพิ่มขึ้น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถร่วมขับเคลื่อนนโยบายเกษตรได้ -มีกองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร ที่ตั้งขึ้นมาลดผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้า -มีการริเริ่มโครงการ โรงเรียนเกษตรกร 	<p>มิติการเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> -การเกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สิงคโปร์ (ตลาดส่งออกหอมแดงที่สำคัญของไทย)
<p>มิติเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> -อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตหอมแดง เช่น น้ำพริกเผา มีแนวโน้มสดใส (เปิดกว้างต่อการลงทุนของเอกชน) เนื่องจาก ยังมีอุปทานส่วนเกินอยู่ในตลาดพื้นที่ 	<p>มิติเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> -ราคาหอมแดงในตลาดโลกผันผวน -การเปิดเสรีการค้าที่ไม่หยุดยั้ง ทำให้ไทย จีน อินเดีย ฟิลิปปินส์และเวียดนามแข่งขันทางการค้าหอมแดงอย่างเข้มข้น (มีตลาดเป้าหมายเดียวกันคือมาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง อินโดนีเซีย และตะวันออกกลาง) -ค่าครองชีพของเกษตรกรมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ
<p>มิติสังคมและวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> -ปัจจุบันกระแสความต้องการบริโภคผลผลิตปลอดภัย (Food Safety) มีเพิ่มขึ้น -หลังเข้าสู่ยุคเปิดเสรี สังคมให้ความสนใจตรวจสอบผลกระทบจากการเปิดเสรีต่ออาชีพเกษตรกรกันมาก และกว้างขวาง (Social Audit) -ในชุมชนมีระบบการจัดการของส่วนรวมที่มีทั้งส่วนที่ 	<p>มิติสังคมและวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> -การรวมกลุ่มของเกษตรกรอ่อนแอ อันเป็นผลพวงมาจากการมีการซื้อขายหน้าสวน/บ้าน/ลางมากขึ้น (ทั้งนี้ งานวิจัยจำนวนหนึ่งระบุว่านอกเหนือจากนี้ การที่การรวมกลุ่มของเกษตรกรอ่อนแอยังเป็นผลพวงมาจากการมีนโยบายขายตรงของรัฐบาลไทยรักไทยที่ให้ ความสำคัญกับปัจเจกส่วนตัวด้วย อย่างไรก็ตาม ถือว่าอยู่-

โอกาส	อุปสรรค
เกี่ยวข้องกับกำรส่งเสริมของรัฐโดยตรงและนอกระบบ กำรจัดกำรแบบรัฐเกี่ยวข้องอันมีจุดเด่นจุดค้อยที่ต่างกัน ซึ่งยังไม่มีการใช้ประโยชน์อย่างเท่าที่ควร	นอกข้อค้นพบของงานวิจัยนี้) อื่นๆ -ความวิปลาซของฤดูกาล/ ภัยธรรมชาติ (ไม่สามารถ ควบคุมหรือสร้างระบบพยากรณ์ที่ดีได้)

สภาพแวดล้อมภายใน	
จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>มิตตัวโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง</p> <p><u>สะท้อนจากผลของโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกพืชทดแทนมากขึ้น -เกษตรกรมากกว่าครึ่งใช้หัวพันธุ์ของตัวเองโดยต้องซื้อบางส่วนเท่านั้นหรือไม่ต้องซื้อเลย -เกษตรกรเกือบครึ่งซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มมากขึ้น -เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีความพยายามดำเนินกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพ (GAP.) อยู่ -เกษตรกรเกินครึ่งยึดหลักเกษตรอินทรีย์ (“5 ไม่” กับ “4 มี”) เพียงพอตามเกณฑ์ -เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยและสารอินทรีย์-ชีวภาพมากขึ้นเรื่อยๆ -เกษตรกรทั้งหมดที่เลี้ยงโคหรือกระบือสามารถผลิตปุ๋ยคอกใช้เองได้ ในขณะที่เกษตรกรเกินครึ่งมีความสามารถในการผลิตสารชีวภาพหรือน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เพาะปลูกได้เอง -เกษตรกรมากกว่าครึ่งได้รับข้อมูลแจ้งภาวะการตลาดหอมแดงตั้งแต่ 3 วันขึ้นไปในหนึ่งสัปดาห์ -เกษตรกรมากกว่าครึ่งตัดสินใจสอดคล้องกับข้อมูลภาวะการตลาดที่ได้รับบ่อยครั้ง 	<p>มิตตัวโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง</p> <p><u>(สะท้อนจากข้อมูลพื้นฐาน)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -ขาดการประเมินผลโครงการ/งานที่ดี จึงไม่มีข้อมูลป้อนกลับ เพื่อทบทวนการตัดสินใจ ทำให้โครงการ/งานมีลักษณะแบบค่อยๆเพิ่มหรือลด โดยยึดสิ่งที่ทำมาเป็นบรรทัดฐานของก้าวต่อไป (โน้มเอียงที่จะอธิบายได้ด้วยตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Model)) <u>(สะท้อนจากผลของโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง)</u> -ต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้จะสัมพันธ์กับภาวะเงินเฟ้อก็ตาม -โดยภาพรวมหอมแดงในจังหวัดไม่มีคุณภาพ -มูลค่าของผลผลิตหอมแดงในจังหวัด ในมิตราคาขายที่เกษตรกรได้รับเมื่อเทียบกับภาวะเงินเฟ้อ นั่นถือว่าลดลง ในมิตการแปรรูปและหีบห่อมีการส่งเสริมที่ไม่จริงจังและเกษตรกรส่วนน้อยเท่านั้นที่เกี่ยวข้อง -มีอุปทานส่วนเกิน (ผลผลิตล้นตลาด) -เกษตรกรยังมีหนี้ ทั้งนอกระบบและที่เงินกำลังที่จะใช้คืนได้อยู่ -เกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่ศักยภาพต่ำ ยังคงเพาะปลูกในพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในปีเพาะปลูกต่อไป -การส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพขัดกันกับกำรส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ (เกษตรเคมีบรรลุมตรฐานคุณภาพที่เป็นอยู่ได้ดีกว่า) -ยังมีเกษตรกรจำนวนมากที่เห็นแก่ตัวโดยไม่ใส่ใจผลเสียหายต่อส่วนรวม (นำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกสู่ตลาด นำหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย-

จุดแข็ง	จุดอ่อน
	<p>ในตลาด และใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เกษตรกรมากกว่า 1 ใน 4 แต่ไม่เกิน 2 ใน 4 มีปัญหาการเร่งขายผลผลิตเพราะไม่สามารถเก็บรักษาผลผลิตไว้นานได้ - เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีปัญหาด้านการขาดเงินทุนในการผลิตและการตลาด - โครงการแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยระบบหักบัญชียังไม่ประสบความสำเร็จในระดับสูง และแม้จะมีการพัฒนาความร่วมมือสู่เครือข่ายแต่ก็ยังคับแคบอยู่ - เกษตรกรที่มีความรู้หรือได้เรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตและการหีบห่อมีจำนวนน้อย - กลุ่มเกษตรกรที่ตัดสินใจแปรรูปได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ส่วนใหญ่เป็นเพียงการให้เงินเป็นก้อน ไม่มีการส่งเสริมอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องแต่อย่างใด และในด้านการตลาดพบว่าตลาดที่ภาครัฐจัดหาให้ส่วนใหญ่เป็นตลาดเฉพาะกิจหรือชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น กรณีตลาดประจำส่วนใหญ่กลุ่มที่ดำเนินการยังจะต้องเป็นผู้เสาะแสวงหาเอง - ขาดกระบวนการสร้างสมและเรียนรู้วัฒนธรรมในการพัฒนาการผลิตและการตลาดที่ดี
<p>มิติหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p> <p>สะท้อนจากผลของโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง</p> <p>-เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถระบุเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสินค้าเกษตรกรหอมแดง กล่าวคือ “ใหญ่แห้ง แดง มัน และคอเล็ก” ได้ตรงกัน</p>	<p>มิติหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p> <p>(สะท้อนจากข้อมูลพื้นฐาน)</p> <ul style="list-style-type: none"> - อนุกรรมการในส่วนภูมิภาคมักจะไม่เข้าร่วมการประชุมของคณะอนุกรรมการการจัดการการผลิตและการตลาดกระเทียม หอมแดง หอมหัวใหญ่ และมันฝรั่งที่กรุงเทพฯ - 22 ปีผ่านไป ส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้เป็นหนึ่งในคณะอนุกรรมการฯ - ขาดการเปิดให้เกษตรกรมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ โดยมุ่งตัดสินใจไปเองด้วยตัวเลขหายๆที่มี (Proxy Number) - เกษตรกรส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดหรือรู้สึกเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลางถึงน้อย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>มติกกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>ครัวเรือน</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากลักษณะทั่วไปของ</u> <u>ครัวเรือนปลูกหอมแดง)</u></p> <p>-เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่มักคล้อยตามคนอื่นในชุมชน (แต่ไม่คล้อยตามทุกครั้ง) (บางมิติเป็นจุดอ่อนได้)</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลปัจจัย</u> <u>แห่งความสำเร็จและล้มเหลว)</u></p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มมีการแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หรือ ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง (แบ่งแปลงเพาะปลูกแบบผสมผสาน)</p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสหกรณ์ชุมชน</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากลักษณะทั่วไปของ</u> <u>ชุมชนปลูกหอมแดง)</u></p> <p>-ชุมชนส่วนใหญ่แต่ไม่ทั้งหมดมีโรงแวนหอมแดงของชุมชน</p> <p>-อปท. ในหลายพื้นที่พยายามเข้าร่วมมีบทบาทส่งเสริมอาชีพปลูกหอมแดงอย่างต่อเนื่อง</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลปัจจัย</u> <u>แห่งความสำเร็จและล้มเหลว)</u></p> <p>- ในชุมชนส่วนใหญ่ เกษตรกรสามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้ (ยกเว้น ในภาวะที่เกิดอุปทานส่วนเกินอย่างรุนแรง)</p> <p>- ชุมชนส่วนใหญ่มีการกระจายข่าวสารที่ดี (เช่น มีการเปิดรายการ “ข่าวแดนลำดวน” ของ สวท.ศก. ซึ่งเป็นรายการหลักในการสื่อสารระหว่างภาครัฐกับประชาชนในจังหวัดผ่านหอกระจายข่าวของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ)</p>	<p>มติกกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>ครัวเรือน</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลพื้นฐาน)</u></p> <p>-ด้วยเงื่อนไขด้านเงินทุน และการขาดข้อมูลเชิงการพยากรณ์ราคาที่ดี ทำให้การผลิตนำการตลาดมาโดยตลอด</p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐเฉพาะเรื่องหรือบางกรณีเท่านั้น</p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่มองว่าสหกรณ์ไม่แตกต่างจากพ่อค้ารายหนึ่งหรือ ไม่มีความเป็นองค์กรของเกษตรกร (ขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging))</p> <p>-ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลปัจจัย</u> <u>แห่งความสำเร็จและล้มเหลว)</u></p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงค่อนข้างมากถึงมาก (เป็นรายได้หลักถึงเป็นปากท้อง)</p> <p>- เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือน</p> <p>-เกษตรกรจำนวนน้อยมากที่เคยเข้าไปเรียนรู้จากแปลงเรียนรู้หอมแดงปลอดภัยจากสารพิษ</p> <p>-เกษตรกรส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการเปิดรับสิ่งใหม่ (มีการเรียนรู้) ในแง่ของการทดลองเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต โดยที่ส่วนใหญ่ยังคงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย (โน้มเอียงอนุรักษ์นิยม)</p> <p>-เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้หีบห่อ (มัดจุกหอมแดง) ก่อนขาย</p> <p>ชุมชน</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลพื้นฐาน)</u></p> <p>-บางชุมชนเท่านั้นที่มีโรงอัดปุ๋ย (ทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดได้)</p> <p>-ไฟฟ้ายังเข้าถึงสวนอย่างไม่ทั่วถึง</p> <p style="text-align: center;"><u>(สะท้อนจากข้อมูลปัจจัย</u> <u>แห่งความสำเร็จและล้มเหลว)</u></p> <p>-พ่อค้ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเกษตรกรสูง (เช่น-</p>

จุดแข็ง	จุดอ่อน
	<p>การตัดสินใจขายผลผลิตก่อนแห้ง เก็บเกี่ยวก่อนแก่ หรือ การมัดจุกก่อนขาย)</p> <p>- การรวมกลุ่มแบบจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดงมีน้อย และหลายชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหอมแดงเลย</p>
<p>อื่นๆ</p> <p>-หอมแดงศรีสะเกษมีรสและกลิ่นที่เป็นลักษณะเฉพาะที่ผู้บริโภคจำนวนมากนิยม จึงยังไม่มีหอมแดงที่ใดเป็นสินค้าที่แทนกันได้อย่างสมบูรณ์กับหอมแดงศรีสะเกษ</p> <p>-จังหวัดศรีสะเกษมีสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร คือ วิทยาลัยเกษตรและมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ</p>	<p>อื่นๆ</p> <p>-หอมแดงศรีสะเกษราคาแพง (เพราะต้นทุนสูงกว่า) หอมแดงต่างประเทศ</p> <p>-พ่อค้าคั้นทางมีอิทธิพลในการกำหนดราคาต่ำ (ส่วนใหญ่พ่อค้าปลายทางเป็นผู้กำหนดราคา)</p>

ตารางที่ 29 แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของประเด็นนโยบายที่สำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะ (กลยุทธ์) แบบเฉพาะพื้นที่ควบคู่กับข้อเสนอแนะ (กลยุทธ์) แบบรวมรูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดแบบอำเภอขามเฒ่า

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>- ปลูกเยอะ (ปลูกเกือบทุกหมู่บ้านและเกือบทุกครัวเรือน ดังนั้น พ่อค้าเข้ามาในพื้นที่แล้วไม่มีทางที่จะไม่ได้สินค้ากลับไป) (บางมิติอาจเป็นจุดอ่อน)</p> <p>- หมู่บ้านการเมือง (มี Political Support)</p> <p>- ไม่ขาดน้ำ มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนครอบคลุมทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด มีโรงแฉนหอมแดงของหมู่บ้าน</p> <p>- มีการจัดเทศกาลหอมแดงทุกปี (เป็น Symbolic Policy มีเป้าหมายเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพ อันคาดหวังว่าจะนำไปสู่แรงจูงใจในการพัฒนาผลผลิต)</p> <p>- อยู่ใกล้จากตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ)</p>	<p>- ที่ราบต่ำ (น้ำท่วมขังได้ง่าย) มีที่ทำนาล้อมรอบที่ทำสวน บางที่ถมที่นาขึ้นมาเพื่อทำสวน</p> <p>- ดินร่วนปนทราย</p> <p>- ปลูกเชิงพาณิชย์เต็มที่ (ระดับการพึ่งพาอาชีพและความไม่แน่นอนของตลาดโลกสูง)</p> <p>- ส่วนใหญ่ซื้อพันธุ์มาปลูก (มีความเสี่ยงจากการไม่พึ่งตนเอง)</p> <p>- วิธีแบบเน้นเคมีมากกว่าอินทรีย์</p> <p>- วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างแสวงหาและต่างคนต่างขาย</p>

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบบ้านขุมคำ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -อยู่ในที่ราบลุ่ม (น้ำไม่ท่วม) -ไม่ขาดน้ำ มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนครอบคลุมทั้งหมด มีโรงแขวนหอมแดงของหมู่บ้าน -ดีตราฮีหือหอมแดงปลอดภัยจากสารพิษ (หน่วยราชการพยายามสร้างให้เป็นต้นแบบ) -หมู่บ้านการเมือง (มี ส.อบจ.ที่เครือข่ายความสัมพันธ์กว้างขวาง กระทบงานเทศกาลหอมแดงที่ขุมคำมีระดับรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยรัฐมนตรีมาเปิดงาน) -โดดเด่นเรื่องการรวมกลุ่มเข้มแข็ง มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดงที่ตั้งกันเอง และการจัดเทศกาลหอมแดงริเริ่มโดยชุมชนเอง อำเภอและจังหวัดเพียงเข้ามาหนุนเสริม -วิถีแบบเน้นอินทรีย์มากกว่าเคมี -มีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (จริงจัง) -ทำน้ำหมักชีวภาพทุกครัวเรือน -ทั้งหมดเพาะพันธุ์ปลูกเอง -พันธุ์ดี ทั้งในจังหวัดและจากนอกจังหวัดตรงมาซื้อพันธุ์ที่นี้ด้วย -ส่วนใหญ่ขายให้สหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง นำส่งตลาดปลายทางโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง -วัฒนธรรมแบบรวมกลุ่ม (แต่กำลังถูกทำลาย เพราะมีแนวโน้มตัวใครตัวมันมากขึ้น) 	<ul style="list-style-type: none"> -ปลูกเชิงพาณิชย์เต็มที่ (ระดับการพึ่งพาอาชีพและความไม่แน่นอนของตลาดโลกสูง) -ดินร่วนปนทราย

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -มีการส่งเสริมหอมแดงให้เป็น OTOP -มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดงและการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกหอมแดง -มีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (จริงจังแต่เพิ่งเริ่มต้น) -มีการทำน้ำหมักชีวภาพกันหลายครัวเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> -ปลูกเชิงพาณิชย์เต็มที่ (ระดับการพึ่งพาอาชีพและความไม่แน่นอนของตลาดโลกสูง) -บางพื้นที่ขาดน้ำ (ปัญหาฝายรายีและฝายห้วยนา) มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนยังไม่ครอบคลุมและบางพื้นที่ไม่มีนอกจากนี้ ไม่มีโรงแขวนหอมแดงของหมู่บ้าน -มีที่ราบต่ำ (น้ำท่วม) -ดินร่วนปนทราย -วิถีแบบเน้นเคมีมากกว่าอินทรีย์

จุดแข็ง	จุดอ่อน
	<ul style="list-style-type: none"> -ความเป็น OTOP ไม่ได้เพิ่มมูลค่าให้หอมแดง (พ่อค้าไม่ใส่ใจ) -อยู่ไกลจากตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ) -วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างแสวงหาและต่างคนต่างขาย

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบตำบลภูเงิน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -อยู่ในที่ราบเนินเขา (ปลูกพืชได้ดีแทบทุกชนิด) -ดินร่วนปนดินแดง (ดินภูเขา) -มีวิถีที่เน้นเศรษฐกิจชุมชน ได้รับผลกระทบจากการตลาดระดับประเทศหรือโลกน้อย (พ่อค้ารับซื้อไปขายตลาดชุมชน(ริมถนนและอำเภอ)เกือบทั้งหมด) -ทำการเกษตรแบบสวนผสม (ปลูกพืชสวนหลายชนิดผสมผสาน) -มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนพอเพียงในพื้นที่ -มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง -ส่วนใหญ่มีสวนอยู่ติดบ้าน (สร้างบ้านในสวน ความเป็นชุมชนจึงน้อยเพราะแต่ละบ้านอยู่ห่างกัน) -ไม่มีปัญหาไฟฟ้าเข้าไม่ถึงสวน 	<ul style="list-style-type: none"> -บางพื้นที่ขาดน้ำ -ไม่มีโรงแวนหอมแดงของหมู่บ้าน -อยู่ไกลจากตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ) -วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างแสวงหาและต่างคนต่างขาย

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบตำบลน้ำคำ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -ทำการเกษตรแบบนาสวนผสม (ปลูกพืชสวนหลายชนิดผสมผสานกับการทำนา) และมีการแบ่งที่ดินทำกินเข้าแนวทฤษฎีใหม่ของในหลวง -เป็นหมู่บ้านการเมือง (หน่วยราชการพยายามสร้างให้เป็นต้นแบบหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ครบวงจรและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง) -มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง -ไม่มีปัญหาไฟฟ้าเข้าไม่ถึงสวน -มีโรงแวนหอมแดงของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> -อยู่ในที่ราบต่ำ (น้ำท่วมขังได้ง่าย) -บางพื้นที่ขาดน้ำ -ดินร่วนปนทราย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -วิถีแบบเน้นอินทรีย์มากกว่าเคมี -มีเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ (จริงจัง) -ทำน้ำหมักชีวภาพทุกครัวเรือน -ทั้งหมดเพาะพันธุ์ปลูกเอง -วัฒนธรรมแบบรวมกลุ่ม -ส่วนใหญ่ขายให้สหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง นำส่งตลาดปลายทางโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง -อยู่ไกลจากตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ) 	

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบตำบลบึงบอน ละทาย และยางชุมใหญ่

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -มีการแปรรูป (ข้าวเหนียวหอมแดงและน้ำพริกเผา) -ตำบลบึงบอนมีโรงปุ๋ย (อัดปุ๋ยเม็ดซึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์) ของชุมชน -ไม่ขาดน้ำ มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนครอบคลุมทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด -โรงแฉวนหอมแดงของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> -ปลูกเชิงพาณิชย์เต็มที (ระดับการพึ่งพาอาชีพและความไม่แน่นอนของตลาดโลกสูง) -มีที่ราบต่ำ (น้ำท่วม) -ดินร่วนปนทราย -ส่วนน้อยเท่านั้นที่นำไปแปรรูปขาย โดยกลุ่มแม่บ้าน ทั้งนี้ มีหน่วยงานส่งเสริมจริงจังและช่วยหาตลาด หากแต่เป็นเพียงการให้งบเป็นก้อน และการหาตลาดที่มักมีการซื้อขายกันชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้นให้ (ในงานหรือเทศกาลต่างๆ) -ส่วนใหญ่ซื้อพันธุ์มาปลูก -วิถีแบบเน้นเคมีมากกว่าอินทรีย์ -วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างแสวงหาและต่างคนต่างขาย

รูปแบบวิถีการผลิตและการตลาดแบบหมู่บ้านชำดามย์

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร (หน่วยงานส่งเสริมทุกด้าน) -มีการซื้อขายล่วงหน้า (การตลาดนำการผลิต) -ปลูกพืชหลากหลายทั้งพืชไร่และพืชสวน (ที่มากที่สุดคือยางพารา) 	<ul style="list-style-type: none"> -ปลูกเชิงพาณิชย์เต็มที (ระดับการพึ่งพาอาชีพและความไม่แน่นอนของตลาดโลกสูง) -ไม่มีโรงแฉวนหอมแดงของหมู่บ้าน -อยู่ไกลจากตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ) -วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างแสวงหาและต่างคนต่าง-

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนพอเพียงในพื้นที่ -ไม่ขาดน้ำ มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนครอบคลุมทั้งหมด -อยู่ในที่ราบลุ่ม (น้ำไม่ท่วม) และที่ราบเชิงเขา มีอาณาบริเวณกว้างขวาง -ดินร่วนปนดินแดง (ดินภูเขา) 	ชาย

รูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดแบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> -สหกรณ์ฯ แลกพันธุ์และปุ๋ยมาขายให้สมาชิกในราคาถูก (เพราะไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง) -เกษตรกรมีตลาดซื้อขายปุ๋ย หัวพันธุ์ และผลผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น -เกษตรกรมีช่องทางระบายผลผลิตเพิ่มขึ้น -เกษตรกรสามารถแสวงหาปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูก -สหกรณ์ฯ สามารถชี้แนะวิธีการผลิตแบบอินทรีย์ให้เกษตรกรได้ จากการหาปุ๋ยอินทรีย์มาให้ ซึ่งถ้าราคาถูก เกษตรกรส่วนใหญ่ก็พร้อมที่จะลองใช้อยู่แล้ว -สหกรณ์ฯ รับซื้อเอาผลผลิตหอมแดงไปขายตลาดปลายทาง จึงรับซื้อได้ในราคาดี -สหกรณ์ฯ สร้างอาชีพเสริมให้เกษตรกรได้ เช่น การแลกเอาสุกรมาให้เลี้ยง 	<ul style="list-style-type: none"> -ในช่วงเวลาของการแลกเปลี่ยน เป็นการยากที่จะได้สิ่งที่ต้องการ ในขณะที่มีสิ่งที่คุณต้องการไปแลก เพราะสินค้าทุกอย่างมีฤดูกาลของมัน โดยเฉพาะสินค้าเกษตร -ในการแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิต ประสบปัญหากรณีที่แลกเปลี่ยนในช่วงเวลาที่อยู่นอกฤดูกาลเพาะปลูก เพราะสหกรณ์ฯ ต้องมีภาระในการเก็บรักษาไว้ในสหกรณ์ฯ ก่อน -เป็นการยากที่เกษตรกรทุกคนจะได้รับหรือเข้าถึงประโยชน์จากโครงการ